

Załącznik nr 2

Autoreferat przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych, w szczególności określonych w art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 882 ze zm.)

dr Jarosław Matwiejuk
adiunkt
Katedra Prawa Konstytucyjnego
Wydział Prawa
Uniwersytetu w Białymstoku

AUTOREFERAT

1. Imię i nazwisko: Jarosław Matwiejuk

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej

- dyplom magistra prawa z wyróżnieniem uzyskany na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego Filii w Białymstoku w dniu 14 grudnia 1990 r. Praca magisterska pt. *Ochrona mniejszości narodowych*. Promotor prof. dr hab. Eugeniusza Zwierzchowski.

- stopień naukowy doktora nauk prawnych w zakresie prawa uzyskany na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku w dniu 18 czerwca 1999 r. na podstawie rozprawy doktorskiej pt.: *Pozycja prawna Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego*. Promotor prof. dr hab. Eugeniusz Zwierzchowski. Recenzenci: prof. dr hab. Michał Pietrzak i prof. dr hab. Zdzisław Czeszejko-Sochacki.

- Wyższy Kurs Obronny na Wydziale Strategiczno-Obronnym Akademii Obrony Narodowej w Warszawie w 2008 r.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

- od 1 lutego 1991 r. do 30 września 1999 r. asystent w Zakładzie Prawa Konstytucyjnego na Wydziale Prawa Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku (od 1 września 1997 r. Uniwersytetu w Białymstoku),

- od 1 października 1999 r. adiunkt w Katedrze Prawa Konstytucyjnego na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku,

- od 1 października 1999 r. do 30 września 2014 r. wykładowca w Wyższej Szkole Administracji Publicznej w Białymstoku,
- od 1 października 2002 r. do 30 września 2016 r. wykładowca na ½ etatu w Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie.

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm.)

a) tytuł osiągnięcia naukowego:

Autorstwo monografii pt. *Konstytucyjno-ustawowa pozycja związków wyznaniowych w Federacji Rosyjskiej*.

b) autor, tytuł publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa:

Jarosław Matwiejuk, *Konstytucyjno-ustawowa pozycja związków wyznaniowych w Federacji Rosyjskiej*, Białystok 2016, Temida 2, ss. 384.

c) prezentacja celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z przedstawieniem ich ewentualnego wykorzystania:

Celem monografii było zaprezentowanie konstytucyjno-ustawowej pozycji związków wyznaniowych w Federacji Rosyjskiej.

U źródeł mojego zainteresowania się konstytucyjno-ustawowym statusem związków wyznaniowych w Federacji Rosyjskiej legły: niewielka liczba publikacji naukowych obejmujących jedynie wybrane elementy pozycji prawnej związków wyznaniowych w Federacji Rosyjskiej, brak usystematyzowanej wiedzy na ten temat w naszym kraju i pewien udział czynnika emocjonalnego. Przedmiot kompleksowej regulacji prawnej pozycji prawnej związków wyznaniowych w Rosji nie znalazł niestety jak dotąd szerszego zainteresowania w polskiej nauce prawa, skupiającej się raczej na aspektach wolności religijnej w tym kraju. Dotychczasowy stan badań nad problematyką wyznaniową w Rosji jest fragmentaryczny i niepełny. Jest to bardzo zaskakujące w sytuacji, gdy staramy się jako państwo być aktywnym uczestnikiem stosunków międzynarodowych w Europie Wschodniej. Brakuje aktualnej wiedzy o rosyjskich rozwiązaniach i analizy nowego rosyjskiego stanu prawnego i pozycji prawnej związków wyznaniowych. Wyraźny jest deficyt badań prowadzonych w obranym

obszarze. Jednym z motywów, które legły u genezy opracowania tytułowej problematyki jest wytworzenie się tzw. luki badawczej w dotychczasowych badaniach w tym zakresie i próba jej usunięcia. Zadając istotne pytania związane z konstytucyjno-ustawową pozycją związków wyznaniowych w Rosji jednocześnie podjąłem próbę wskazania możliwych scenariuszy ewolucji rosyjskiej regulacji normatywnej i polityki wyznaniowej w najbliższej przyszłości. Monografia w założeniu ma z jednej strony usystematyzować stan wiedzy, a z drugiej strony zneutralizować deficyt wiedzy w zakresie problematyki konstytucyjno-ustawowej pozycji prawnej związków wyznaniowych w Federacji Rosyjskiej.

Przedmiotem pracy jest przedstawienie konstytucyjno - ustawowej pozycji prawnej związków wyznaniowych oraz rozwiązań normatywnych dotyczących wolności sumienia i wyznania w Rosji. Specyfiką rosyjskiej regulacji normatywnej wynikającej z federacyjnego charakteru państwa jest to, że pozycja związków wyznaniowych i ich stosunki z państwem są regulowane na trzech różnych poziomach. Przede wszystkim na poziomie ogólnopaństwowym, czyli federalnym, na szczeblu 85 podmiotów składowych federacji (republiki, kraje, regiony i okręgi autonomiczne oraz miasta o znaczeniu federalnym) oraz na poziomie najniższym, czyli lokalnym – samorządowym. Najistotniejsze znaczenie i nie tylko w wymiarze praktycznym ma regulacja normatywna sytuacji prawnej związków wyznaniowych na poziomie ogólnokrajowym. Regulacja federalna określa zasady, kluczowe materie i granice oraz wytycza pryncypia prawodawstwa i polityki, które następnie są realizowane w terenie. Ze względu na rozmiar i skalę zagadnienia przedmiotem analizy w monografii jest konstytucyjno-ustawowa regulacja prawna tej materii oraz stosunki państwa ze związkami wyznaniowymi na szczeblu federalnym.

Zasadniczym przedmiotem zainteresowań badawczych są najnowsze i najważniejsze dla sytuacji prawnej związków wyznaniowych federalne akty normatywne na czele z Konstytucją Federacji Rosyjskiej przyjętą w ogólnonarodowym referendum z dnia 12 grudnia 1993 roku, umowami międzynarodowymi i ustawami federalnymi. Problematykę badawczą stanowi konstytucyjno-ustawowa analiza współczesnej pozycji prawnej związków wyznaniowych w Rosji oraz w niezbędnym zakresie analiza najważniejszych elementów historycznej pozycji prawnej związków wyznaniowych w Rosji nie tylko z okresu radzieckiego. Nawiązanie do historii regulacji prawnej stwarza szerszą perspektywę spojrzenia na materię stosunku państwa do związków wyznaniowych w Rosji i dostrzeżenie zadziwiającej wręcz powtarzalności zjawisk i procesów w sferze wyznaniowej. Doświadczenia płynące z ponad tysiącletniej historii Rosji jednoznacznie wskazują na często instrumentalne traktowanie religii przez rządzących. Wskazują, że religia lub walka z religią

oraz próby jej trwałego wyeliminowania sprzyjały utrzymywaniu władzy i posłuszeństwa społeczeństwa.

Analizie poddane zostały najważniejsze i podstawowe elementy związane z sytuacją prawną i działalnością związków wyznaniowych. Charakterystyką objęto znajdujące się w konstytucji i ustawach federalnych oraz umowach międzynarodowych, których stroną jest Rosja, kluczowe przepisy dla określenia katalogu praw i obowiązków związków wyznaniowych w tym państwie. Przedmiotem wieloaspektowej analizy jest również zupełnie zasadnicza i kluczowa dla analizowanej problematyki wolność sumienia i wyznania. Z punktu widzenia pozycji prawnej związków wyznaniowych należy ją traktować jako fundamentalną i pierwotną w odniesieniu nie tylko do jednostki ludzkiej.

W pracy badawczej postawiono pięć głównych problemów badawczych i założono pięć odpowiadających im hipotez. Główne problemy badawcze były następujące:

1. Czy i w jakim zakresie Federacja Rosyjska zerwała z radzieckim modelem rozdziału związków wyznaniowych i państwa?

2. Czy w Federacji Rosyjskiej wprowadzono model państwa świeckiego wzorowany na rozwiązaniach niemieckich?

3. Kiedy nastąpiły rzeczywiste zmiany w konstytucyjno-ustawowej regulacji pozycji prawnej związków wyznaniowych w Federacji Rosyjskiej?

4. Czy radykalne i gwałtowne zmiany w statusie prawnym związków wyznaniowych i stosunku państwa do związków wyznaniowych są cechą charakterystyczną dla Rosji?

5. W jakim kierunku będzie ewoluowała konstytucyjno-ustawowa pozycja związków wyznaniowych w Federacji Rosyjskiej?

Celem pracy było zweryfikowanie następujących pięciu hipotez odpowiadających problemom badawczym.

Pierwsza hipoteza badawcza stanowiła przypuszczenie, że Rosja całkowicie zerwała z socjalistycznym modelem państwa świeckiego agresywnego w stosunku do religii i związków wyznaniowych, zwanego również modelem separacji wrogiej lub radzieckim modelem rozdziału związków wyznaniowych i państwa.

Druga hipoteza została sformułowana następująco: Rosja jest państwem świeckim opartym na modelu rozdziału związków wyznaniowych i państwa według wzorów niemieckiego modelu państwa świeckiego, zwanego również niemiecką separacją skoordynowaną. Istota tego modelu państwa świeckiego polega na zakazie wprowadzenia państwowego lub narodowego związku wyznaniowego i zakazie dyskryminacji lub uprzywilejowania kogokolwiek ze względu na wyznanie oraz neutralności państwa wobec

przekonań światopoglądowych. W modelu tym problemy wynikające z wzajemnych relacji państwa ze związkami wyznaniowymi rozstrzygane są w drodze negocjacji i dwustronnych umów.

Trzecią hipotezą było wstępne założenie, zgodnie z którym, rzeczywisty zwrot w stosunkach państwa rosyjskiego ze związkami wyznaniowymi i realizowanej polityce wyznaniowej oraz radykalne przyspieszenia reform w tym obszarze miało miejsce po przejściu władzy przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej Władimira Putina.

Czwarta hipoteza zakładała istnienie w ponad tysiącletniej historii Rosji prawidłowości polegającej na cyklicznej zmienności i powtarzalności radykalnych zwrotów w statusie prawnym związków wyznaniowych i stosunku państwa do związków wyznaniowych oraz prowadzonej wobec nich polityce od liberalnej i wolnościowej do skrajnej i radykalnej wrogości oraz represyjności.

Ostatnia piąta hipoteza to przypuszczenie, zgodnie z którym, Rosja docelowo ewolucyjnie zmierza do przekształcenia się w państwo wyznaniowe w wariacie - modelu zwierzchnictwa państwa nad związkami wyznaniowymi. Istotą tego modelu jest między innymi przewaga państwa nad związkami wyznaniowymi, uznawanie waloru pierwiastków i zasad religijnych w sferze swojego działania oraz przywilejach związków wyznaniowych i osób duchownych.

Wybór przedmiotu i celu badań naukowych determinowały zastosowanie metod: dogmatyczno-prawnej, teoretyczno-prawnej, historyczno-prawnej oraz metody prawno-porównawczej. Tę ostatnią metodę badawczą zastosowano w zakresie koniecznym dla porównania najistotniejszych rozwiązań normatywnych i podstawowych instytucji konstytucyjno-ustawowych z zakresu materii wyznaniowych wprowadzonych w Rosji z modelowymi i często prekursorskimi rozwiązaniami normatywnymi przyjętymi w tej materii w Polsce, państwie znanym z wyjątkowo korzystnego statusu prawnego związków wyznaniowych.

W oparciu o nie tylko współczesną rosyjską literaturę oraz bazę źródłową dokonano analizy najważniejszych aktów normatywnych, badano teorię najistotniejszych instytucji prawnych oraz ewolucję konstytucyjno-ustawowych instytucji prawnych dotyczących pozycji prawnej związków wyznaniowych i wolności sumienia i wyznania w Rosji. W monografii podjęto próbę przedstawienia całokształtu przemian prawnych jakie dokonały się w zakresie stosunku państwa do związków wyznaniowych oraz wolności sumienia i wyznania we współczesnej Rosji. Wskazano na wady i zalety obowiązujących rozwiązań normatywnych. Krytycznej analizie poddano rozwiązania, które niekorzystnie wpływają lub wręcz

ograniczają działalność i funkcjonowanie związków wyznaniowych w Rosji. Jednocześnie w monografii wskazano na istniejące luki w regulacji konstytucyjno-ustawowej pozycji związków wyznaniowych oraz obszary koniecznej i ewentualnej nowej oraz przyszłej regulacji normatywnej.

Wyżej zaprezentowane problemy badawcze i hipotezy znalazły swoje odzwierciedlenie w przyjętej konstrukcji monografii. W celu realizacji celów badawczych monografia została podzielona na sześć rozdziałów. W rozdziale pierwszym została przedstawiona historyczna ewolucja pozycji prawnej związków wyznaniowych w Rosji. W szczególności przeanalizowano pozycję prawną związków wyznaniowych w następujących okresach: przedrewolucyjnej Rosji, funkcjonowania Rządu Tymczasowego, władzy radzieckiej i okresie przejściowym po rozwiązaniu Związku Radzieckiego. Okres władzy radzieckiej zawiera charakterystykę statusu prawnego związków wyznaniowych w: Rosji Radzieckiej, Związku Radzieckim do 1941 r., Związku Radzieckim w latach 1941-1984 oraz okresie pierestrojki w Związku Radzieckim w latach 1985-1991. Analiza najważniejszych aktów prawnych i zwrotów często dramatycznych w stosunkach państwa ze związkami wyznaniowymi stanowić ma w założeniu historyczne tło dla charakterystyki współczesnej pozycji konstytucyjno-ustawowej związków wyznaniowych w Rosji. Szczególna uwaga została zwrócona na stałą tendencję do podporządkowania związków wyznaniowych państwu i sporadycznie występującą w krótkich okresach związanych ze słabnięciem władzy tendencję do zachowania równowagi między władzą państwową i związkami wyznaniowymi.

W rozdziale drugim została dokonana charakterystyka konstytucyjnych podstaw stosunków między państwem i związkami wyznaniowymi w Federacji Rosyjskiej ze szczególnym uwzględnieniem konstytucyjnego ujęcia wolności sumienia i wyznania wraz z jej gwarancjami oraz konstytucyjnych zasad instytucjonalnych relacji państwa i związków wyznaniowych. Przedmiotem egzegezy były konstytucyjne zasady: świeckości państwa, rozdziału związków wyznaniowych od państwa oraz równości związków wyznaniowych wobec prawa.

W rozdziale trzecim, kierując się konstytucyjną zasadą nadrzędności ustawy zasadniczej i uwzględniając związaną z nią zasadę hierarchiczności systemu prawnego, ukazano miejsce i znaczenie międzynarodowych zobowiązań Rosji dla wolności sumienia i wyznania jednostki oraz pozycji prawnej związków wyznaniowych. Przeanalizowano w tym celu ochronę i system gwarancji wolności sumienia i wyznania w systemie Organizacji Narodów Zjednoczonych i w systemach regionalnych: Rady Europy, Organizacji

Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Wspólnoty Niepodległych Państw oraz wybranych umowach bilateralnych, których sygnatariuszem jest Rosja.

Rozdział czwarty zawiera definicję i analizę rodzajów oraz zasad zakładania, reorganizacji i likwidacji związków wyznaniowych. Dodatkowo dokonano w nim klasyfikacji uprawnień związków wyznaniowych i przedstawiono ogólną charakterystykę związków wyznaniowych w Rosji na początku XXI wieku. Szczególną uwagę zwrócono na cechy charakterystyczne grupy religijnej, organizacji religijnej, scentralizowanej organizacji społecznej i związku wyznaniowego ekstremistycznego. Podkreślono i zaznaczono wyjątkowe miejsce w systemie prawnym i w sensie praktycznym organizacji religijnej, jako jedyne rodzaju związku wyznaniowego posiadającego osobowość prawną.

W rozdziale piątym podjęto analizę sytuacji prawnej związków wyznaniowych w kontekście konkretnych obszarów ich działalności. Przedstawiono organy konstytucyjne kreujące politykę wyznaniową ze szczególnym uwzględnieniem kluczowej roli Prezydenta Federacji Rosyjskiej. Przeanalizowano budowę i rolę administracji wyznaniowej. Scharakteryzowano materie: duszpasterstwo poszczególnych grup społecznych, działalności charytatywno-opiekuńczej, opodatkowania i regulacji spraw majątkowych związków wyznaniowych. Przybliżone zostały także ochrona prawna sfery religijnej i problemy związane z interpretacją i stosowaniem zawartych w ustawodawstwie rozwiązań.

W rozdziale szóstym zaprezentowano istotę i zasady nadzoru państwa nad działalnością związków wyznaniowych. Scharakteryzowano w tym względzie zadania i kompetencje Prokuratury, Ministra Sprawiedliwości Federacji Rosyjskiej, Policji i Federalnej Służby Bezpieczeństwa.

Taki układ monografii w założeniu miał posłużyć przybliżeniu i głębszemu poznaniu rosyjskiej regulacji konstytucyjno-ustawowej pozycji związków wyznaniowych z uwzględnieniem zasady nadrzędności ustawy zasadniczej i hierarchiczności systemu prawnego oraz modelu stosunku państwa do związków wyznaniowych.

Celem pracy było zweryfikowanie pięciu hipotez badawczych. W wyniku procesu badawczego pierwsze cztery zostały potwierdzone i zweryfikowane pozytywnie. Ostatnia nie znalazła potwierdzenia i należy uznać ją za nieprawdziwą w obecnym stanie regulacji konstytucyjno-ustawowej pozycji prawnej związków wyznaniowych.

Pierwszą hipotezę stanowiło przypuszczenie, że Rosja całkowicie zerwała z socjalistycznym modelem państwa świeckiego agresywnego w stosunku do religii i związków wyznaniowych, zwanego również modelem separacji wrogiej lub radzieckim modelem rozdziału związków wyznaniowych i państwa. Rozpad Związku Socjalistycznych Republik

Radzieckich i upadek antyreligijnej ideologii marksistowsko – leninowskiej sprawiły, że Rosja, jak i inne niepodległe państwa, były republiki radzieckie stanęła przed licznymi wyzwaniami. Jednym z kluczowych problemów było zastąpienie modelu socjalistycznego państwa świeckiego wrogiemu religii i związkom wyznaniowym nowymi rozwiązaniami konstytucyjno-ustawowymi zgodnymi z standardami państwa demokratycznego. W wyniku analizy norm konstytucyjnych oraz ustaw federalnych należy jednoznacznie stwierdzić, że Rosja w ostatnich 25 latach w trybie ewolucyjnym odeszła od rozwiązań prawnych typowych dla państwa radzieckiego. Nasilenie usuwania socjalistycznych rozwiązań prawnych dotyczących pozycji związków wyznaniowych miało miejsce w latach dziewięćdziesiątych XX wieku. Symbolem zmian było uchwalenie przez Dumę Państwową w dniu 26 września 1997 r. ustawy federalnej o wolności sumienia i o związkach wyznaniowych. Wszystkie najważniejsze instytucje prawa radzieckiego z zakresu problematyki wyznaniowej przeszły wtedy do historii. Zlikwidowano centralny organ administracji wyznaniowej. Zaprzestano zwalczania religii i związków wyznaniowych. Zmieniono zasady i zakres nadzoru nad związkami wyznaniowymi zastępując nadzór represyjny nadzorem prewencyjnym. Zniesiono ograniczenia w działalności związków wyznaniowych zmuszające je do skoncentrowania się jedynie na wąsko pojętym kulcie. Zaprzestano wspierania światopoglądu ateistycznego ze środków publicznych i uchylono przepis o wolności propagandy antyreligijnej. Wprowadzono możliwość służby alternatywnej w zamian za służbę wojskową. Zakazano ograniczania wolności sumienia i wyznania w okresie stanów nadzwyczajnych. Zmieniono podmiot wolności sumienia i wyznania z obywatela na każdego człowieka. Wprowadzono zasadę autonomii związków wyznaniowych. Nadano organizacjom religijnym status osób prawnych.

Znamienne dla rosyjskich regulacji wyznaniowych jest jednak utrzymanie podstawowej terminologii prawnej stosowanej w czasach radzieckich np. wolność sumienia i wyznania zamiast wolności sumienia i religii, rozdział związków wyznaniowych i państwa zamiast autonomii związków wyznaniowych i państwa oraz bardzo silny akcent na świeckość państwa. Znakomitym przykładem zdecydowanego odcięcia się od terminologii socjalistycznej jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. i ustawodawstwo polskie oraz innych byłych państw socjalistycznych. Symbolicznym rozliczeniem z tym okresem w Rosji jest rehabilitacja ofiar terroru i represji wyznaniowych w tym osób duchownych. Otwarta jest jednak kwestia zadośćuczynienia i rekompensat za okres bolszewickiego terroru i represji.

W toku badań potwierdzona została także druga hipoteza, zgodnie z którą Rosja jest państwem świeckim opartym na modelu rozdziału związków wyznaniowych i państwa

zgodnie z zasadami niemieckiego modelu państwa świeckiego, zwanego również niemiecką separacją skoordynowaną. Istota tego modelu państwa świeckiego polega na zakazie wprowadzenia państwowego lub narodowego związku wyznaniowego i zakazie dyskryminacji lub uprzywilejowania kogokolwiek ze względu na wyznanie oraz neutralności państwa wobec przekonań światopoglądowych w znaczeniu pozytywnym co ma oczywiście miejsce w systemie rosyjskiego prawa. Cechą charakterystyczną rosyjskiej wersji systemu niemieckiej separacji skoordynowanej jest to, że wszystkie związki wyznaniowe mają status stowarzyszeń publicznoprawnych. Podkreślmy, że neutralność państwa w Rosji, podobnie jak w modelu niemieckiej separacji skoordynowanej w żadnej mierze nie oznacza ignorowania czy lekceważenia sfery wyznaniowej i związków wyznaniowych. Uważa się za dopuszczalną i traktuje wręcz za bardzo pożądaną współpracę państwa ze związkami wyznaniowymi w wielu obszarach, które obie strony uznają za wzajemnie korzystne i dobre dla jednostki, związku wyznaniowego i państwa. Sprawy interesujące państwo i związki wyznaniowe mają być rozstrzygane w drodze negocjacji i dwustronnych układów, chociaż konstytucyjny i federalny ustawodawca nie wspominają o zasadzie bilateralności.

Model ten podlega ewolucji w kierunku poszerzania kompetencji i roli związków wyznaniowych w państwie przy jednoczesnym zwiększaniu nie tylko finansowego wsparcia państwa. Uznanie zatem jego ostatecznego ukształtowania i wykształcenia wydaje się być przedwczesne. Jest jeszcze kilka kwestii z zakresu wzajemnych stosunków państwa i związków wyznaniowych wymagających regulacji normatywnej. Brakuje w szczególności unormowania dotyczącego: odpisów podatkowych na rzecz związków wyznaniowych ewentualnie wzorem niemieckim tzw. podatku kościelnego, wprowadzenia klasycznego nauczania religii w szkołach rozumianego jako typowa katecheza, wprowadzenia organizacji pożytku publicznego oraz ostatecznego przekazania związkom wyznaniowym wszystkich świątyń i miejsc kultu skonfiskowanych przez komunistów. Coraz częściej pojawia się postulat zaostrzenia odpowiedzialności karnej za wszystkie przestępstwa godzące w wolność sumienia i wyznania oraz działalność związków wyznaniowych. W doktrynie prawa rosyjskiego dominuje pogląd o konieczności dokonywania zmian w systemie prawnym w zgodzie z regulacją konstytucyjną, która gwarantuje każdej jednostce wolność sumienia i wyznania.

We współczesnej Rosji bardzo często podkreśla i wskazuje się na pierwszoplanową rolę i priorytetową potrzebę wzmocnienia partnerstwa państwa z największymi związkami wyznaniowymi i tradycyjnymi religiami w celu duchowego i kulturowego odrodzenia społeczeństwa i państwa. Wyraźnie brakuje jednak konstytucyjnego ujęcia tej zasady i

szczególnie istotnej dla związków wyznaniowych zasady bilateralności. Niektórzy autorzy głoszą tezę o zbudowaniu w Rosji zupełnie nowego nie mającego odpowiednika w świecie modelu państwa świeckiego o charakterze partnerskim dla związków wyznaniowych, w którym związki wyznaniowe są równorzędnym partnerem dla organów państwa. Nie jest to oczywiście zgodne z rzeczywistością i praktyką funkcjonowania organów Federacji Rosyjskiej. Jest bardziej przykładem życzeniowego myślenia i pewnym postulatem zmian w niedalekiej przyszłości. Silny i rozbudowany nadzór państwa nad związkami wyznaniowymi zdecydowanie przeczy tezie o ukształtowaniu się nowego modelu państwa świeckiego partnerskiego dla związków wyznaniowych. Wyraźnie widać w tych relacjach istotną i wiodącą rolę oraz momentami przewagę tzw. „czynnika” państwowego.

Trzecią hipotezą było wstępne założenie, zgodnie z którym, rzeczywisty zwrot w stosunkach państwa rosyjskiego ze związkami wyznaniowymi i realizowanej polityce wyznaniowej oraz radykalne przyspieszenie reform w tym obszarze miało miejsce po przejściu władzy przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej Władimira Putina. Z analizy wprowadzanych reform jednoznacznie wynika, że okres rządów Prezydenta Federacji Rosyjskiej Władimira Putina, który doszedł do władzy w 2000 r. zapoczątkował zasadniczy zwrot w stosunkach państwa ze związkami wyznaniowymi i polityce wyznaniowej. Po przejściu władzy przez Prezydenta Federacji Rosyjskiej Władimira Putina przyspieszono działalność prawotwórczą organów państwa i znacznie zwiększono zakres uprawnień związków wyznaniowych. Warto podkreślić, że proces ten kontynuowano, gdy Władimir Putin był Premierem Rządu Federacji Rosyjskiej, czyli nominalnie osobą numer dwa w państwie. W okresie rządów W. Putina wprowadzono między innymi duszpasterstwo w siłach zbrojnych, w więziennictwie, w szpitalach, uregulowano sprawy majątkowe związków wyznaniowych. Aktywność Władimira Putina na polu wyznaniowym wpisała się w kompleksowe reformy w wielu dziedzinach dokonywane w tym czasie w Rosji. Znamienne jest, że dokonano tego nie zmieniając Konstytucji Federacji Rosyjskiej z dnia 12 grudnia 1993 r., lecz dokonując głębokich nowelizacji ustawy federalnej z dnia 26 września 1997 r. o wolności sumienia i o związkach wyznaniowych.

Czwarta hipoteza sprowadzała się do założenia istnienia w ponadtysiącletniej historii Rosji pewnej prawidłowości polegającej na cyklicznej zmienności i powtarzalności radykalnych zwrotów w statusie prawnym związków wyznaniowych i stosunku państwa do związków wyznaniowych oraz prowadzonej wobec nich polityce od liberalnej i wolnościowej do skrajnej i radykalnej wrogości oraz represyjności. Dzięki zastosowaniu metody historyczno-prawnej udało się ją potwierdzić. Cechą charakterystyczną w historii Rosji jest

przeplatanie się i powtarzanie się okresów współpracy państwa (władcy) z związkami wyznaniowymi i walki państwa (władcy) z nimi. Radykalne zmiany pozycji prawnej związków wyznaniowych były z reguły konsekwencją przeprowadzanych głębokich reform i przemian społecznych oraz politycznych dokonywanych w państwie często o gwałtownym charakterze. W kontekście związków wyznaniowych, a w pierwszym okresie istnienia państwowości rosyjskiej w kontekście Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego sprowadzało się do ograniczenia: stanu posiadania, potencjału ekonomicznego, wpływów oraz ingerencji w proces rządzenia. Warto odnotować liczne i powtarzające się bardziej lub mniej udane próby podejmowane przez monarchów rosyjskich ograniczenia pozycji związków wyznaniowych oraz roli duchownych i wzmocnienia państwa. Do najbardziej znanych zaliczyć należy reformy wyznaniowe cara Iwana IV Groźnego, reformy imperatora Piotra I Wielkiego oraz reformy imperatorki Katarzyny II Wielkiej. Warto zauważyć, że sprawujący w Rosji władzę często traktowali związki wyznaniowe i religię jako stabilizator ich władzy, a nawet czynnik umożliwiający zdobycie władzy. W warunkach rosyjskich pomagało to zapewniać posłuszeństwo społeczeństwa. Należy podkreślić dla pełnego obrazu sytuacji, że przez największą część rosyjskiej historii istniała swoista symbioza-symfonia pomiędzy władzą państwową a religijną. Nigdy jednak nie doszło do całkowitego i pełnego zespolenia obu sfer władzy wzorem bizantyjskim.

Z punktu widzenia stosunku państwa do związków wyznaniowych w XX wieku w Rosji mieliśmy do czynienia ze swoistym światowym fenomenem polegającym na funkcjonowaniu czterech modeli państwa. Do upadku Imperium Rosyjskiego w lutym 1917 r. istniał model zwierzchnictwa państwa nad związkami wyznaniowymi z elementami cesaropapizmu. W krótkim okresie istnienia Rządu Tymczasowego funkcjonował model państwa świeckiego. Po przejściu władzy przez bolszewików stworzono istniejący do upadku ZSRR model państwa świeckiego wrogiego i agresywnego wobec religii. Po odzyskaniu niepodległości odrzucono dotychczasowe rozwiązania normatywne w sferze wyznaniowej i rozpoczęto prace nad poszukiwaniem nowego modelu stosunku państwa do związków wyznaniowych.

Ostatnia piąta hipoteza zakładała, że Rosja docelowo ewolucyjnie zmierza do przekształcenia się w państwo wyznaniowe w wariacie - modelu zwierzchnictwa państwa nad związkami wyznaniowymi. W wyniku dokonanej analizy aktualnie obowiązującej regulacji konstytucyjno-ustawowej dotyczącej sytuacji związków wyznaniowych nie została ona potwierdzona. W Rosji nie występują typowe cechy tego modelu. W systemie prawnym nie ma religii państwowej lub związku wyznaniowego o uprzywilejowanej pozycji. Nie występuje również pojęcie religii tradycyjnych, narodowych lub głównych. W rosyjskiej

ustawie zasadniczej z dnia 12 grudnia 1993 r. zagwarantowano świeckość państwa, rozdział związków wyznaniowych i państwa oraz równość związków wyznaniowych, nie uznając pierwiastków i zasad religijnych w sferze działania państwa. Związki wyznaniowe i duchowieństwo nie posiadają przywilejów typowych dla państwa wyznaniowego. Nie występuje także przymus nauczania religii w szkołach publicznych, a prawo religijne nie jest składnikiem państwowego systemu prawnego.

Monografia została oparta nie tylko o rosyjskie materiały źródłowe i bibliograficzne powstałe na przestrzeni ostatnich lat. W opracowaniu szeroko wykorzystano także polskie i zagraniczne materiały źródłowe i bibliograficzne z zakresu problematyki konstytucyjnej i wyznaniowej dotyczące Rosji, w tym amerykańskie, niemieckie i francuskie. W monografii przywołano również publikacje jej autora, który od wielu lat zajmował się zgłębianiem i analizą niektórych wybranych aspektów pozycji prawnej związków wyznaniowych w Rosji. W pracy w znaczący sposób uzupełniono i poszerzono wyniki tych wcześniejszych badań wybranych aspektów pozycji prawnej związków wyznaniowych w Rosji. Monografia w zdecydowanej większości zawiera ustalenia dotychczas nie prezentowane oraz całkowicie nowe. Zebranie materiałów niezbędnych do poznania przedstawianej problematyki nastąpiło w trakcie kilkunastokrotnych wyjazdów do uniwersyteckich ośrodków naukowych w Rosji, Białorusi i Ukrainie. Paradoksalnie, bogactwo tych materiałów utrudniło i spowolniło analizę i egzegezę problematyki poruszanej w monografii.

W efekcie prowadzonych badań należy podkreślić, że w ostatnim ćwierćwieczu w Rosji konstytucyjno-ustawowe regulacje państwowo-wyznaniowe uległy całkowitej i gruntownej zmianie. Radykalnie na korzyść zmieniła się pozycja prawna związków wyznaniowych. Towarzyszyły temu procesowi zmiany stosunków państwowo-wyznaniowych w wymiarze praktycznym oraz ewolucja państwowej polityki wyznaniowej. W tym okresie stworzono najkorzystniejszy dla wszystkich związków wyznaniowych system regulacji normatywnej w dotychczasowej historii Rosji. Związki wyznaniowe otrzymały faktyczną i szeroką autonomię w zakresie organizacji wewnętrznej, tworzenia wewnętrznego prawa i obsadzania stanowisk duchownych oraz szeroki katalog uprawnień do prowadzenia działalności nie tylko typowo sakralnej. Państwo nie wyzbyło się jednak silnych uprawnień kontrolno-nadzorczych.

Zmiana pozycji prawnej związków wyznaniowych i stosunków państwa z nimi była skutkiem upadku komunizmu, skorzystania z rozwiązań obowiązujących w państwach demokratycznych oraz wdrożenia procesów demokratycznych i modernizujących państwo rosyjskie. Wielki wpływ na ukształtowanie rosyjskiego systemu stosunków państwowo-

wyznaniowych miało odrodzenie religijne zapoczątkowane i związane z 1000-leciem chrztu Rusi oraz faktycznym bankructwem ideologii marksistowsko-leninowskiej a także wzrostem znaczenia i autorytetu religii i związków wyznaniowych w społeczeństwie. W trakcie boomu religijnego z przełomu lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX w. w Rosji siedmiokrotnie zwiększyła się liczba związków wyznaniowych. Po upadku komunizmu w Rosji zaobserwować można gwałtowny i utrzymujący się do dzisiaj znaczący wzrost wpływu religii na jednostkę, na społeczeństwo i w konsekwencji na państwo. Odrodzenie zwalczanej przez komunistów wszelkimi metodami religii jest dzisiaj faktem i wielkim fenomenem. Jest w pewnej części efektem zużycia się i kompromitacji dotychczasowego systemu regulacji problematyki wyznaniowej oraz sposobu realizowania polityki wyznaniowej, a także skutkiem narastającego przyzwolenia społeczeństwa na odrzucenie dotychczasowego modelu stosunku państwa do związków wyznaniowych i uznania go za relikwyt nieefektywny i szkodliwy. Gwałtowne ożywienie religijne i wielowyznaniowość są elementami, które należy uwzględnić charakteryzując specyfikę rosyjskiej regulacji normatywnej i prowadzoną politykę wyznaniową. Dodatkowo warto zauważyć, że istnieją i prowadzą intensywną działalność silne i wpływowe środowiska polityczne, narodowe oraz religijne wyrażające tęsknotę za imperialną przeszłością i „wielką niepodzielną Rosją”.

Warto zauważyć również niezmiernie interesujące zjawisko znane także z innych byłych państw socjalistycznych, w tym z Polski polegające na wykształceniu się sprzyjającej i korzystnej atmosfery i swoistego życzliwego klimatu na pomoc i wspieranie związków wyznaniowych. O ile jeszcze na początku lat osiemdziesiątych XX w. w ZSRR walka z religią i związkami wyznaniowymi oraz wspieranie światopoglądu ateistycznego było postawą propagowaną i preferowaną oraz wspieraną i finansowaną przez państwo, o tyle już w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia nastąpił zwrot nie tylko zresztą elit rosyjskich w kierunku momentalnie ostantacyjnej religijności. Nastąpiła swoista społeczna moda na „religijność”. Współcześnie potrzebę wsparcia związków wyznaniowych głoszą i prezentują w swoich programach wyborczych nie tylko politycy czy parlamentarzyści, ale również partie polityczne i środowiska biznesowe. Znamiennym symptomem zmian jest powrót religii i związków wyznaniowych do sfer, w których od czasu przejęcia władzy przez bolszewików nie funkcjonowały i nie prowadziły jakiegokolwiek działalności np. sił zbrojnych, więziennictwa, oświaty, ochrony zdrowia i innych. Związki wyznaniowe współcześnie prowadzą ożywioną działalność gospodarczą, charytatywną, oświatową, opiekuńczą, medialną, wydawniczą, propagandową oraz funkcjonują w szpitalach, różnego rodzaju szkołach i uczelniach, instytucjach penitencjarnych oraz jednostkach wojskowych.

Doświadczenia rosyjskie wskazują, że nawet najbardziej trwałe, stabilne, akceptowane społecznie i wydawałoby się niezmienny system relacji państwo-wyznaniowych wcześniej lub później ulega jednak gruntownej i zasadniczej często całkowicie zaskakującej zmianie. Jakże często zwroty w polityce wyznaniowej i radykalna przebudowa stosunków państwo-wyznaniowych w Rosji wiązały się z masowymi represjami i rozlewem krwi. Zaskakiwały one swoim przebiegiem i gwałtownością. Skutkowały całkowitym brakiem lub co najmniej znaczącym ograniczeniem wolności sumienia i wyznania jednostki oraz pogorszeniem sytuacji prawnej związków wyznaniowych.

Normatywne określenie modelu stosunków państwa rosyjskiego ze związkami wyznaniowymi dokonane zostało w Konstytucji Federacji Rosyjskiej przyjętej w ogólnonarodowym referendum z dnia 12 grudnia 1993 r. Konstytucyjne zasady wyznaniowe odnoszące się do tego problemu zostały uszczegółowione w kilkudziesięciu aktach ustawodawczych i w kilkuset aktach rangi podustawowej. Konstytucyjne normy wyznaniowe regulujące model relacji państwa ze związkami wyznaniowymi i określające ich sytuację prawną w państwie zostały rozwinięte w ustawach federalnych mających charakter aktów wykonawczych do Konstytucji Federacji Rosyjskiej. Określają one między innymi zakres dopuszczalnej działalności związków wyznaniowych i system nadzoru organów państwa nad nimi. Znaczące miejsce regulacja problematyki wyznaniowej w tym statusu prawnego związków wyznaniowych, zajmuje w aktach prawa międzynarodowego, których stroną jest Rosja oraz w aktach prawnych podmiotów federacji i samorządzie terytorialnym. Prawo wyznaniowe w Rosji jest jedną z tych dziedzin prawa, które najbardziej się rozrastają i stale ewoluują. Przykładem jest chociażby ostatnia nowelizacja ustawy z dnia 26 września 1997 r. o wolności sumienia i o związkach wyznaniowych przeprowadzona w dniu 30 marca 2016 r., w której wprowadzono zasadę nieważności umów dotyczących własności nieruchomości oraz umów kredytowych zawieranych przez organizacje religijne bez pisemnej zgody organu upoważnionego w jej statucie.

Warto zauważyć, że model rosyjski jest uważany za atrakcyjny oraz nowoczesny i w związku z tym jest kopiowany w mniejszym lub większym stopniu przez część państw postradzieckich. Nazywany jest tam również modelem państwa świeckiego. W wielu krajach byłego ZSRR rosyjskie rozwiązania normatywne dotyczące problematyki stosunku państwa do związków wyznaniowych są traktowane jako wzorcowe i jako perspektywiczne są odpowiednio adaptowane w ich systemach prawnych.

Przybliżając rosyjski model stosunków wyznaniowych warto jednocześnie zauważyć te materie, które nie zostały podjęte przez ustawodawcę. Część z tych nie uregulowanych

kwestii potwierdza istnienie w Federacji Rosyjskiej państwa świeckiego. Państwa, które rozpoczęło swoje funkcjonowanie z przepisami charakterystycznymi dla modelu socjalistycznego państwa świeckiego, cechującego się restrykcyjną regulacją wyznaniową o wyraźnie antydemokratycznym charakterze. Cechą rosyjskiego modelu stosunku państwa do związków wyznaniowych jest brak konstytucyjnej zasady bilateralności oraz brak centralnego organu administracji wyznaniowej. Ustawa zasadnicza nie zna pojęcia umowy dwustronnej zawieranej między Prezydentem Federacji Rosyjskiej lub Rządem Federacji Rosyjskiej a organizacjami religijnymi, formą związku wyznaniowego charakteryzującą się posiadaniem osobowości prawnej. Są, co prawda, zawierane umowy, ale o charakterze dwustronnych porozumień co do realizacji konkretnych przedsięwzięć, a nie jako umowy ramowe zagwarantowane w konstytucji. Brak jest centralnego organu administracji wyznaniowej. Rozdrobnienie administracji wyznaniowej utrudnia prowadzenie skutecznej polityki wyznaniowej. Uniemożliwia również pełną koordynację działań państwa i szybkie reagowanie na pojawiające się problemy we wzajemnych relacjach. Pomysł powołania państwowego komitetu do spraw związków wyznaniowych forsowany przez znaczącą część środowiska prawniczego zajmującego się problematyką wyznaniową oraz nasilenie dyskusji wraz z przedstawianiem konkretnej struktury organizacyjnej i kompetencji tego organu wskazuje na wielkie prawdopodobieństwo, a być może i nieuchronność powołania takiego organu w niedalekiej przyszłości. Bezsporne jest, że ważnym i nieodzownym elementem skutecznej polityki wyznaniowej państwa realizowanej zgodnie z przepisami konstytucyjno-ustawowymi jest właściwe funkcjonowanie aparatu urzędniczego szeroko rozumianej administracji rządowej i administracji samorządowej. Profesjonalizm, wyższe wykształcenie, doświadczenie, odpowiedzialność oraz wysoka kultura osobista sprzyjają skutecznej polityce wyznaniowej w każdym państwie, a jednocześnie pozwalają unikać sytuacji konfliktowych. Jeżeli jednak taka sytuacja zaistnieje, pozwala to zminimalizować jej negatywne skutki. Profesjonalny aparat urzędniczy rozumiejący rację stanu jest czynnikiem wysoce pożądanym w każdym państwie wielowyznaniowym.

Trwające odrodzenie religijne wraz z ożywieniem działalności związków wyznaniowych coraz śmielej wychodzących poza przestrzeń typowo sakralną uwidacznia jeszcze dwa ważne obszary do regulacji normatywnej w Rosji. Brakuje regulacji dotyczącej obecności symboli religijnych w przestrzeni publicznej oraz nie jest znana instytucja małżeństwa cywilnego zawartego w formie wyznaniowej. Kontynuowanie i intensyfikacja procesu wchodzenia religii i związków wyznaniowych w przestrzeń do tej pory zastrzeżoną dla państwa będzie skutkowało koniecznością unormowania tej materii.

Podsumowując model stosunków państwowo-wyznaniowych występujący w Federacji Rosyjskiej, bez wątplenia należy zaliczyć go do modelu państwa świeckiego. Jest on konsekwencją przyjęcia w systemie prawnym zasady rozdziału kościoła i państwa. Spełnia przy tym wszystkie podstawowe jego cechy tj. brak religii państwowej i uprzywilejowanego związku wyznaniowego, równouprawnienie związków wyznaniowych, organy państwowe są niezależne od organów religijnych, państwo i jego funkcjonariusze są zobowiązani do neutralności, państwo uznaje się za niewłaściwe do regulacji problematyki wyznaniowej i finansowania działalności podmiotów religijnych, podmioty religijne cieszą się autonomią funkcjonalną i organizacyjną oraz nie wykonują funkcji publicznych w imieniu państwa. Działalność związków wyznaniowych objęta jest rozbudowanym systemem nadzoru ze strony nie tylko typowych organów administracji państwowej oraz występuje bez jakichkolwiek wyjątków zasada nadrzędności prawa publicznego nad prawem religijnym.

Model rosyjski cechuje jednocześnie przy tym cały szereg oryginalnych rozwiązań normatywnych. Do najważniejszych zaliczyć należy: regulację dotyczącą ekstremizmu religijnego, zakaz ograniczania wolności sumienia i wyznania w okresie stanów nadzwyczajnych oraz prawo organizacji religijnej do posiadania przy sobie przedstawicielstwa zagranicznej organizacji religijnej.

Przedstawiony stan prawny relacji wyznaniowych w Federacji Rosyjskiej nie wydaje się być ostateczny. Do najistotniejszych pojawiających się propozycji zmian zaliczyć można: wprowadzenie zakazu sprzedaży alkoholu, tytoniu i artykułów erotycznych w pobliżu obiektów kultu religijnego, uznanie za grupę religijną takiej, która liczy ponad 20 osób, uznanie za scentralizowaną organizację religijną takiej, która skupia co najmniej 10 organizacji lokalnych, wprowadzenia zasady zapraszania przez organy władzy państwowej i samorządowej przedstawicielstw związków wyznaniowych przy rozpatrywaniu spraw ich dotyczących, wprowadzenie szczegółowej księgowości dla religijnych instytucji charytatywnych oraz zobowiązanie do szybszego przekazywania na własność obiektów kultu pozostających jeszcze we własności organów państwowych i samorządowych.

Propozycje tych zmian wymagają oczywiście postawić w tym miejscu pytanie o kierunek dalszej ewolucji modelu stosunków wyznaniowych w Federacji Rosyjskiej. Wydaje się, że ze względu na bardzo zróżnicowaną strukturę wyznaniową rosyjskiego społeczeństwa nie nastąpi odejście od modelu państwa świeckiego, który wydaje się być dla tego państwa najbardziej korzystny, gdyż stabilizuje on państwo. Nie można jednak wykluczyć, że nastąpią dalsze korzystne zmiany w pozycji prawnej związków wyznaniowych w Federacji Rosyjskiej.

W tym celu po podjęciu kierunkowych decyzji natury politycznej co do istoty i zasad wzajemnych relacji sfery religijnej i państwowej uchwalono cały szereg rozwiązań normatywnych rangi konstytucyjnej i ustawowej uszczegółowionych w aktach normatywnych wykonawczych rangi podustawowej. Współgrało to z występującym po upadku komunizmu wielkim ożywieniem religijnym oraz zjawiskiem fascynacji nowymi ruchami religijnymi, zjawiskiem zakończonym jednak ich generalnym odrzuceniem i powrotem do tradycyjnych religii, w tym przede wszystkim powrotem do prawosławia. Właściwe ukształtowanie pozycji prawnej związków wyznaniowych jest także istotnym elementem zapobiegania i wygaszania konfliktów na tle religijnym. W państwie wyznaniowym ma to kluczowe znaczenie. Należy podkreślić, że sytuacje konfliktowe i konfliktogenne o lokalnym i incydentalnym charakterze w tak wielkim państwie wielowyznaniowym, jakim jest Rosja, są co do zasady nieuniknione. Właściwa regulacja stosunków państwa ze związkami wyznaniowymi oraz adekwatna i rozumna polityka władz państwowych i lokalnych we współczesnej Rosji, mogą być zatem stabilizatorem spokoju społecznego i gwarantem rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że w okresie 25 lat po upadku komunizmu i rozwiązaniu ZSRR oraz KPZR wolność sumienia i wyznania nie jest już pustym słowem i propagandowym sloganem dla obywateli Rosji. Wolność sumienia i wyznania nie stanowi obecnie politycznej deklaracji bez pokrycia i sprzecznej z realiami. Najlepszym tego dowodem jest liczba krytycznych publikacji nie tylko o charakterze naukowym, mnogość pozarządowych portali poświęconych problematyce wyznaniowej oraz efektywna działalność Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej i Pełnomocnika do Spraw Praw Człowieka w Federacji Rosyjskiej. Obiektywnym wskaźnikiem zachodzących zmian jest utrzymująca się od lat duża liczba skarg składanych przez obywateli Rosji do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu.

Stosunki między państwem a związkami wyznaniowymi realizowane są w granicach ram prawnych określonych w Konstytucji Federacji Rosyjskiej i ustawach federalnych. W pewnym zakresie ich istotnym elementem jest konsensus i współpraca organów władzy państwowej i przywódców religijnych. We współczesnych realiach ma to kapitalne i trudne do przecenienia znaczenie w szeroko rozumianym kontekście. Obecnie sytuację religijną w Federacji Rosyjskiej charakteryzuje stabilność i umacnianie się pozycji nie tylko zresztą prawnej oraz rzeczywistej roli związków wyznaniowych w państwie i społeczeństwie. Świadczy o tym między innymi aktywność związków wyznaniowych z największym Rosyjskim Kościołem Prawosławnym na czele oraz działalność prawodawcza organów państwa. Jednocześnie państwo prowadzi zróżnicowaną w zależności od miejsca i sytuacji

oraz elastyczną politykę wyznaniową, której celem generalnym jest zapewnienie współistnienia różnych konfesji, umacnianie i propagowanie postaw tolerancyjnych, zwalczanie ksenofobii religijnej i unikanie sytuacji kryzysowych oraz konfliktowych. Polityka państwa jest ukierunkowana też na szybkie i bezwzględnie skuteczne wykrywanie oraz eliminowanie związków wyznaniowych o ekstremistycznym charakterze. Dotyczy ona związków wyznaniowych o charakterze przestępczym maskujących się w tej formie organizacyjnej. Taki azymut polityki jest w sumie oczywisty i logiczny w tak dużym i zróżnicowanym wyznaniowo i etnicznie państwie. Od efektywności działań państwa w tym obszarze zależy być albo nie być Rosji w obecnym kształcie terytorialnym. Do historii przeszedł okres prześladowań religijnych, eksterminacji osób wierzących oraz marginalizowania związków wyznaniowych i ich funkcjonowania na peryferiach życia społecznego.

Obecnie nie istnieją przekonywujące przesłanki prawne świadczące o przekształcaniu się aktualnie funkcjonującego systemu w państwo wyznaniowe. Znając jednak meandry relacji wyznaniowych w Rosji i jej jakże częste i dramatycznie zaskakujące zwroty, nie można jednak tego całkowicie wykluczyć. Należy w tym miejscu zauważyć, że funkcjonują i prowadzą ożywioną działalność organizacje społeczne o charakterze nacjonalistycznym i radykalnie religijnym głoszące program przywrócenia monarchii i tęskniące za imperialną, „wielką niepodzielną Rosją”. Znakomitym przykładem, że nie mamy do czynienia z sytuacją o charakterze jedynie teoretycznym jest założona w 1990 r. partia polityczna Prawosławno-Monarchistyczna Partia Rosji. Głosi ona program i prowadzi działalność na rzecz odrodzenia imperialnej i niepodzielnej Rosji oraz zbudowania państwa wyznaniowego. W pewnej perspektywie czasowej np. po zmianie ekipy rządzącej i zaistnieniu hipotetycznej sytuacji przejęcia władzy przez ugrupowania narodowe i nacjonalistyczne można sobie wyobrazić odejście od dotychczasowego modelu państwa świeckiego i rozdziału związków wyznaniowych i państwa na rzecz państwa wyznaniowego. Czy tak się rzeczywiście stanie, zależy od kierunku i dynamiki rozwoju sytuacji wewnętrznej i zewnętrznej. Bez wątpienia będzie to wymagało co najmniej zmiany Konstytucji Federacji Rosyjskiej lub uchwalenia być może nowej rosyjskiej ustawy zasadniczej i zastąpienia dzisiaj obowiązujących ustaw federalnych nowymi ustawami federalnymi. Ewentualne zmiany nie pozostałyby niezauważone przez środowiska naukowe, środki masowego przekazu, opinię społeczną i społeczność międzynarodową. Tym bardziej, że problem pozycji prawnej związków wyznaniowych w Federacji Rosyjskiej jest przedmiotem żywego zainteresowania zarówno w samej Rosji, jak i za granicą. Przykładem była krytyczna ocena pierwszego projektu ustawy

federalnej o wolności sumienia i o związkach wyznaniowych ze strony opinii międzynarodowej oraz organizacji pozarządowych.

Zdecydowanie mniej prawdopodobny wydaje się być powrót do systemu komunistycznego i wskrzeszenie modelu świeckiego państwa o agresywnym stosunku do religii, który dzisiaj w przekonaniu zdecydowanej większości społeczeństwa uchodzi za skompromitowany. Jednak tego wariantu tak naprawdę wykluczyć się też nie da w sytuacji pozostawania Rosji w ścisłym sojuszu polityczno-militarnym z Chińską Republiką Ludową, która jest państwem socjalistycznym z faktyczną pełnią władzy w rękach 83 milionowej (dane z 2011 r.) Komunistycznej Partii Chin oraz wrogimi w stosunku do religii ideami marksizmu-leninizmu i maoizmu jako oficjalną ideologią państwową. Faktem jest, że Rosja już nie raz zaskakiwała świat i nieracjonalne jest zakładanie w długoterminowej perspektywie niezmienności i stabilności obecnie obowiązujących rozwiązań normatywnych w zakresie stosunku państwa do związków wyznaniowych. Ewentualne zmiany mogą oczywiście negatywnie wpłynąć na pozycję prawną i zakres nabytych w ostatnich latach uprawnień związków wyznaniowych. Mogą zatem pogorszyć również pozycję prawną największego z działających związków wyznaniowych, czyli Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego.

Dlatego dzisiaj zasadne jest pytanie o trwałość dokonanych w okresie ostatniego ćwierćwiecza zmian konstytucyjno-wyznaniowych relacji państwo-wyznaniowych w Federacji Rosyjskiej. W kontekście doświadczeń historycznych nie jest to pytanie bezzasadne. Współczesny rosyjski model stosunku państwa do związków wyznaniowych nie jest doskonały. Ma wiele zalet, ale i liczne wady. Sprawia wrażenie tymczasowości okresu odejścia od komunizmu i przejścia do nowego niepodległego państwa. W efekcie cechuje go pewna niekonsekwencja. Być może dowodzi to jego tymczasowości. Nie można wykluczyć, że będzie modyfikowany. Jednak w jakiej perspektywie czasowej, w jakim obszarze i w jakim kierunku zostaną przeprowadzone ewentualne zmiany i korekty obecnego systemu konstytucyjno-ustawowej regulacji problematyki wyznaniowej pozostaje zagadką. Teoretycznie zmiany mogą nastąpić zarówno w kierunku budowy państwa wyznaniowego, jak i umocnienia państwa świeckiego. Budowa państwa wyznaniowego w warunkach wielowyznaniowego charakteru państwa rosyjskiego wydaje się być mało prawdopodobne, zagrażające spójności państwa i w konsekwencji wielce ryzykowne. Mało prawdopodobny wydaje się być powrót do koncepcji państwa świeckiego agresywnie walczącego z religią i związkami wyznaniowymi. Przy okazji kontynuowania dalszych reform wyznaniowych powinny zostać wyciągnięte wnioski z przeszłości. Wówczas będziemy świadkami procesu

ewolucyjnego, a nie rewolucyjnego o gwałtownym i siłowym przebiegu jak np. w okresie rządów komunistycznych.

Przyszłość stosunków państwa ze związkami wyznaniowymi w Federacji Rosyjskiej rysuje się interesująco w szczególności w kontekście coraz częściej pojawiających się głosów bezkrytycznie gloryfikujących: „bizantynizm”, odradzania się koncepcji „Moskwy jako trzeciego Rzymu”, narastania przekonania o „synkryzmie rosyjskiej cywilizacji położonej między Wschodem a Zachodem” i w połączeniu z gwałtownym renesansem idei nacjonalistycznych. Idealizowanie dawnej imperialnej potęgi Rosji oraz religia mogą stać się kluczowym składnikiem nowej neoimperialnej tożsamości państwa i społeczności. Ze środowisk radykalnych płyną zatem postulaty nie do przyjęcia przez demokratyczne państwo prawne i sprzeczne z zasadami konstytucyjnymi oraz konstytucyjno-ustawową regulacją wolności sumienia i wyznania i statusem prawnym związków wyznaniowych. Zaliczyć do nich można: wprowadzenie odpowiedzialności karnej za samo członkostwo w nielegalnych organizacjach religijnych i sektach, zakaz działalności zagranicznych związków wyznaniowych, uprzywilejowanie religii tradycyjnych dla Rosji oraz wprowadzenie religii narodowej lub kościoła narodowego. Po odrzuceniu „religiopodobnego komunizmu” renesans ekstremalnych idei motywowanych religijnie jest nadal prawdopodobny, ale nie byłby bezpieczny dla społeczeństwa i państwa oraz stosunków międzynarodowych.

Otwarte pozostaje pytanie, czy przyniatające zwycięstwo dotychczas rządzącej Jednej Rosji w ostatnich przeprowadzonych w 2016 r. wyborach do Dumy Państwowej Zgromadzenia Federalnego Federacji Rosyjskiej, dające tej partii samodzielną większość potrzebną do zmiany Konstytucji Rosji z dnia 12 grudnia 1993 r. zostanie wykorzystane do przekształcenia dotychczas obowiązującego konstytucyjno-ustawowego systemu stosunków państwa rosyjskiego z związkami wyznaniowymi. W tym kontekście, jednocześnie pamiętając o tym, że dzieje społeczeństw ludzkich są procesem rozwojowym zupełnie innego znaczenia nabiera pytanie dokąd zmierza Rosja w stosunkach państwa ze związkami wyznaniowymi. Pytanie o przyszłość relacji państwa z związkami wyznaniowymi w Rosji wydaje się być w pełni uprawnione i racjonalne.

Wyniki badań zaprezentowane w pracy naukowej mogą być wykorzystane przez uprawnione organy i instytucje Rzeczypospolitej Polskiej, które utrzymują kontakty i prowadzą politykę, nie tylko zresztą zagraniczną w stosunku do Federacji Rosyjskiej. Wyniki badań zawarte w monografii mogą być również przydatne dla polskich: kościołów i innych związków wyznaniowych oraz organizacji społecznych prowadzących różnorodną działalność na terenie Rosji oraz współpracujących ze swoimi rosyjskimi odpowiednikami. Wyniki badań

zaprezentowane w pracy naukowej mogą być również pomocne w prowadzeniu działalności przez środowiska polonijne rozproszone na całym terytorium Rosji oraz przydatne dla organów państwowych i samorządowych udzielających im wsparcia. Wreszcie informacje i wnioski oraz wyniki badań mogą być przydatne dla środków masowej informacji oraz wszystkich osób zainteresowanym szeroko rozumianą tematyką rosyjską, a w szczególności ewolucją i współczesną pozycją prawną związków wyznaniowych w Federacji Rosyjskiej.

5. Przedstawienie dorobku i pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Poza monografią pt. Konstytucyjno-ustawowa pozycja związków wyznaniowych w Federacji Rosyjskiej mój dorobek naukowo-badawczy, wypracowany po uzyskaniu stopnia naukowego doktora obejmuje publikacje, które były efektem moich zainteresowań naukowych. Po uzyskaniu stopnia naukowego doktora przedmiotem moich zainteresowań naukowych były następujące zagadnienia:

- a. Sytuacja prawna związków wyznaniowych w Polsce.
- b. Konstytucyjny status jednostki.
- c. Samorząd terytorialny.
- d. Konstytucyjno-ustawowa pozycja związków wyznaniowych w państwach Europy Wschodniej.
- e. Ustrój konstytucyjny Federacji Rosyjskiej.

a. Sytuacja prawna związków wyznaniowych w Polsce

Problematyka ta stanowiła pierwszy obszar moich zainteresowań badawczych w ramach prowadzonych badań naukowych. W jej ramach można wskazać na następujące pozycje:

1. Status prawny Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego, *Elpis* 1999, z. 1, s. 257-276.
2. Regulacje wyznaniowe w polskich aktach konstytucyjnych, *Rocznik Teologiczny* 2002, z. 2, s. 121-145.
3. Pozycja prawna gmin wyznaniowych żydowskich w świetle ustawy z dnia 20 lutego 1997 roku o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej, *Studia z Prawa Wyznaniowego* 2002, t. 5, s. 31-47.

4. Dziesięć lat ustawy z 4 lipca 1991 roku o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego – ocena funkcjonowania i propozycje zmian, (w:) Chrześcijaństwo Kościoł Prawosławie, J. Zieniuk (red.), Białystok 2003, s.106-135.
5. Pozycja prawna organizacji i stowarzyszeń religijnych w Rzeczypospolitej Polskiej, *Studia z Prawa Wyznaniowego* 2003, t. 6, s. 7-29.
6. Stosunki Rzeczypospolitej z Polskim Autokefalicznym Kościołem Prawosławnym w okresie powojennym. (wybrane aspekty prawne), *Elpis* 2003, z. 7/8, s. 317-329.
7. Konkordat z 1993 roku a pozycja prawna kościołów i związków wyznaniowych nierzymskokatolickich, (w:) Prawo wyznaniowe w systemie prawa polskiego: materiały I Ogólnopolskiego Sympozjum Prawa Wyznaniowego (Kazimierz Dolny, 14-16 stycznia 2003), A. Mezglewski (red.), Lublin 2004, s. 227-253.
8. Zasady wyznaniowe art. 25 Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997r., *Rocznik Teologiczny* 2004, z. 1 s. 67-78.
9. Destrukcyjne ruchy religijne w Rzeczypospolitej Polskiej - podstawowe problemy prawne, *Rocznik Teologiczny* 2005, z. 1/2, s. 165-175.
10. Regulacje wyznaniowe w Konstytucji PRL z 22 lipca 1952 r., (w:) Prawo i polityka wyznaniowa w Polsce Ludowej: materiały II Ogólnopolskiego Sympozjum Prawa Wyznaniowego (Kazimierz Dolny, 26-28 października 2004), A. Mezglewski, P. Stanisławski, M. Ordon, (red.), Lublin 2005, s. 127-144.
11. Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny a integracja europejska, (w:) Polska w Unii Europejskiej a stosunki wyznaniowe, Cz. Janik (red.), Toruń 2005, s. 125-130.
12. Pomoc społeczna realizowana przez Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny, (w:) Funkcje publiczne związków wyznaniowych: materiały III Ogólnopolskiego Sympozjum Prawa Wyznaniowego (Kazimierz Dolny, 16-18 maja 2006), A. Mezglewski (red.), Lublin 2007, s. 191-202.
13. Kościół Prawosławny a konstytucja Unii Europejskiej, *Elpis* 2008, z. 17/18, s. 107-117.

b. Konstytucyjny status jednostki

W tym nurcie badawczym chciałbym wskazać na następujące prace:

1. Instytucja repatriacji w polskim systemie prawnym, (w:) Repatriacje i migracje ludności pogranicza XX wieku: stan badań oraz źródła do dziejów pogranicza polsko – litewsko – białoruskiego, M. Kietliński, W. Śleszyński (red.), Białystok 2004, s. 149-156.
2. Normatywna regulacja wolności zrzeszania się w celach religijnych w polskim systemie prawnym, *Administracja Publiczna. Studia krajowe i międzynarodowe* 2004, nr 2, s. 79-94.

3. Konstytucyjno-ustawowy status mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce, (w:) *Między kapitalizmem a socjalizmem*, M. Szyszkowska (red.), Warszawa 2006, s. 53-70.
4. Konstytucyjna regulacja statusu jednostki w Polsce, (w:) *Prawo, parlament i egzekutywa we współczesnych systemach rządów: księga poświęcona pamięci Profesora Jerzego Stembrowicza*, S. Bożyk (red.), Białystok 2009, s. 86-99.

c. Samorząd terytorialny

Obszar badawczy związany z samorządem terytorialnym zaowocował w moich pracach następującymi publikacjami:

1. Pomoc repatriantom w kontekście działalności samorządu gminnego na przykładzie gminy Białystok, *Administracja Publiczna. Studia krajowe i międzynarodowe* 2004, nr 1, s.158-169.
2. Pozycja prawna deputowanego do samorządu terytorialnego w Rzeczypospolitej Polskiej, (w:) *Aktualni problemi derżawnogo uprawlenia. Zbirnik naukowich prac Odeskogo Regionalnogo Instytutu Dierżawnogo Uprawlenia. Narodna Akademia Dierżawnogo Uprawlenia pri Prezydentowi Ukrainy* 2004, nr 4, s. 341-362.
3. Status prawny radnych jednostek samorządu terytorialnego w Rzeczypospolitej (w:) *Z zagadnień współczesnych społeczeństw demokratycznych*, A. Jamróz, S. Bożyk (red.), Białystok 2006, s. 218-234.
4. Partnerstwo publiczno-prywatne szansą rozwoju wspólnot samorządowych w Polsce, (w:) *Partnerstwo publiczno-prywatne: zagadnienia teorii i praktyki*, M. Perkowski (red.), Białystok 2007, s. 128-133.
5. Konstytucyjnyje osnovy razwitija organow miestnogo uprawlenia, w: *Konstytucyjno-prawoweje regulirowanie obszczestwiennych odnoszenij w Respublikie Bielarus i drugih ewropejskich gosudarstwach*, Sbornik naucznych statiej, Grodno 2011, s. 108-112.
6. Samorząd terytorialny w Polsce (w:) *Człowiek i prawo międzynarodowe: księga dedykowana Profesorowi Bogdanowi Wierzbickiemu*, M. Perkowski, J. Szymański, M. Zdanowicz (red.), Białystok 2014, s. 313-338.

d. Konstytucyjno-ustawowa pozycja związków wyznaniowych w państwach Europy Wschodniej

W tym zakresie badawczym pragnę zwrócić uwagę na następujące prace:

1. Kształtowanie normatywnego systemu stosunków państwa do organizacji religijnych w Związku Radzieckim, *Studia z Prawa Wyznaniowego* 2005, t. 7, s. 95-114.

2. Sytuacja prawna wspólnot i związków religijnych w prawie białoruskim, *Studia z Prawa Wyznaniowego* 2006, t. 8, s. 121-134.
3. Definicja i podział związków religijnych w Federacji Rosyjskiej, (w:) Wiara i poznanie: księga pamiątkowa dedykowana Jego Eminencji Profesorowi Sawie (Hrycuniakowi) Prawosławnemu Metropolicie Warszawskiemu i całej Polski, H. Paprocki (red.), Białystok 2008, s. 503-512.
4. Zasady stosunku państwa do związków wyznaniowych w ustawach zasadniczych Rzeczypospolitej Polskiej oraz Republiki Białoruś, (w:) Konstytucyjno-zakonodatelnoje regulowanie obszczestwiennych odnoszenij w Respublike Polska i Respublike Bielarus, Konstytucyjno-ustawowa regulacja stosunków społecznych w Rzeczypospolitej Polskiej i Republice Białoruś, J. Matwiejuk (red.), Białystok 2009, s. 292-304.
5. Status prawny związków wyznaniowych w przedrewolucyjnej Rosji, (w:) Konstytucja: ustrój polityczny: system organów państwowych: prace ofiarowane Profesorowi Marianowi Grzybowskiemu, Białystok 2010, S. Bożyk, A. Jamróz (red.), s. 331-354.
6. Normatywny model stosunków państwa z organizacjami religijnymi w Republice Białoruś (w:) Państwo prawa, parlamentaryzm, sądownictwo konstytucyjne: pamięci Profesora Zdzisława Czeszejki-Sochackiego, A. Jamróz (red.), Białystok 2012, s. 197-212.
7. Problematyka wyznaniowa w ustawach zasadniczych Federacji Rosyjskiej, Republiki Białorusi i Ukrainy, *Przegląd Prawa Wyznaniowego* 2013, t. 5, s. 167-178.
8. Religioznaja problematika w sowieckich konstytucjach. Teoria i realnost, *Studia Sieci Uniwersytetów Pogranicza* 2017, t. 1, s. 7-22.

e. Ustrój konstytucyjny Federacji Rosyjskiej

W tym obszarze badawczym chciałbym zwrócić uwagę na następujące publikacje:

1. Evolution of the constitutional system of the Russian Federation, (w:) Evolution of constitutionalism in the selected states of Central and Eastern Europe, J. Matwiejuk, K. Prokop (red.), Białystok 2010, s. 349-369.
2. Rosja, (w:) Systemy ustrojowe państw współczesnych, S. Bożyk, M. Grzybowski (red.), Białystok 2012, s. 277-308.
3. Reforma sudiebnoj vlasti w Rossijskoj Federacji, (w:) Ugołownaja politika Respubliki Bielarus: sostojanie i puti sowierszenstwowanija, M. W. Andrijaszko (red.), Baranowicze 2017, s. 37- 41.
6. **W ramach moich zainteresowań naukowych powstały też podręczniki z zakresu prawa konstytucyjnego, których jestem współautorem oraz współuczestniczyłem w**

powstaniu Wielkiej Encyklopedii Prawa jako autor 35 haseł z zakresu prawa wyznaniowego:

1. Prawo konstytucyjne i administracyjne. Podstawowe akty normatywne, S. Bożyk, J. Matwiejuk (red.), Białystok 1999, s. 376.
2. Autorstwo 35 haseł z zakresu prawa wyznaniowego, (w:) Wielka Encyklopedia Prawa, E. Smoktunowicz, C. Kosikowski (red.), Warszawa 2000.
3. Status prawny jednostki, (w:) Wprowadzenie do nauk o państwie i prawie, G. Kruszeń (red.), Białystok 2004, s. 235-255.
4. Status prawny jednostki, (w:) Wprowadzenie do nauk o państwie i prawie, G. Kruszeń, (red.), Białystok 2005, s. 235-255.
5. Autorstwo 35 haseł z zakresu prawa wyznaniowego, (w:) Wielka Encyklopedia Prawa, B. Hołyst, E. Smoktunowicz (red.), Warszawa 2005.
6. Podstawowe zasady ustrojowe, rozdział X pkt.10, (w:) Prawo konstytucyjne, M. Grzybowski (red.), Białystok 2008, s. 84-87.
7. Konstytucyjne wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela, (w:) Prawo konstytucyjne, M. Grzybowski (red.), Białystok 2008, s. 89-111.
8. Samorząd terytorialny, (w:) Prawo konstytucyjne, M. Grzybowski (red.), Białystok 2008, s. 289-311.
9. Podstawowe zasady ustrojowe, rozdział X pkt.10, (w:) Prawo konstytucyjne, M. Grzybowski (red.), Białystok 2009, s. 84-87.
10. Konstytucyjne wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela, (w:) Prawo konstytucyjne, M. Grzybowski (red.), Białystok 2009, s. 89-111.
11. Samorząd terytorialny, (w:) Prawo konstytucyjne, M. Grzybowski (red.), Białystok 2009, s. 292-314.
12. Konstytucyjne wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela, (w:) Prawo konstytucyjne, S. Bożyk (red.), Białystok 2014, s. 89-112.
13. Samorząd terytorialny, (w:) Prawo konstytucyjne, S. Bożyk (red.), Białystok 2014, s. 301-327.

7. Autorstwo lub współautorstwo odpowiednio dla danego obszaru: opracowań zbiorowych, katalogów zbiorów, dokumentacja prac badawczych, ekspertyz:

1. J. Matwiejuk, Rumunia, (w:) Ekspertyza w sprawie rejestracji wspólnot religijnych względnie innej formy wprowadzania tych podmiotów do obrotu prawnego w wybranych państwach członkowskich Unii Europejskiej poza Polską (wykonana przez ekspertów powołanych przez Polskie Towarzystwo Prawa Wyznaniowego dla Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji), *Przegląd Prawa Wyznaniowego* 2014, t. 6, s. 250-252.

8. Międzynarodowe i krajowe nagrody za działalność naukową albo artystyczną

1. Złoty Krzyż Zasługi w 2001 r.
2. Medal Srebrny za Długoletnią Służbę w 2017.
3. „Zasłużony dla Uniwersytetu w Białymstoku”. Tytuł honorowy nadany przez Senat Uniwersytetu w Białymstoku 28 maja 2014 r. za wyjątkowe zasługi na rzecz uczelni, wkład w jej rozwój oraz kształtowanie pozytywnego wizerunku.
4. Nagroda Rektora Uniwersytetu w Białymstoku za działalność naukową w 2006 r.
5. Nagroda Rektora Uniwersytetu w Białymstoku za działalność naukową w 2005 r.
6. Nagroda Rektora Uniwersytetu w Białymstoku za działalność naukową w 1999 r.

9. Wygłoszenie referatów na międzynarodowych i krajowych konferencjach tematycznych

W okresie 1999-2017 czynnie uczestniczyłem w 55 konferencjach. Wyniki przeprowadzonych badań prezentowałem na 28 konferencjach międzynarodowych oraz na 27 konferencjach krajowych. W tym organizowałem IV zjazd katedr i wykładowców prawa wyznaniowego wraz z sympozjum naukowym na temat: X lat regulacji problematyki wyznaniowej w Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r. Próba oceny, w dniach 26-27 września 2007 r. w Białymstoku oraz współorganizowałem 54 Zjazd Katedr i Zakładów Prawa Konstytucyjnego w Augustowie w dniach 10-12 maja 2012 r. w Augustowie. Poniżej wskazuję na odnośne referaty:

1. Referat pt. Pozycja prawna kościołów i związków wyznaniowych w świetle polskich konstytucji, na VIII Międzynarodowej konferencji naukowej nt. Droga ku wzajemności, Grodno, 24-27 listopada 2000 r.
2. Referat pt. Pozycja prawna Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego w świetle indywidualnych aktów normatywnych, na Sympozjum nt. Kościół Prawosławny w Polsce w XX w. Warszawa, 27 kwietnia 2001 r.

3. Referat pt. System ochrony mniejszości narodowych i etnicznych, na IX Międzynarodowej konferencji naukowej nt. Droga ku wzajemności, Białystok, 20-21 lipca 2001 r.
4. Referat pt. Prawa mniejszości narodowych i etnicznych w ustawodawstwie krajów Unii Europejskiej, na Konferencji nt. Współpraca samorządowa na terenach zamieszkiwanych przez białoruską mniejszość narodową w Polsce i na Litwie, Bielsk Podlaski, 4 grudnia 2001 r.
5. Referat pt. Podstawy prawne nauczania religii prawosławnej w RP., na Międzynarodowej Konferencji nt. Szkolnictwo prawosławne w Rzeczypospolitej, Białystok, 11-12 maja 2002 r.
6. Referat pt. Wolność sumienia i religii jako gwarancja odrębności kulturowych, na X Międzynarodowej konferencji naukowej nt. Droga ku wzajemności, Grodno-Mir, 24-25 października 2002 r., Przewodniczący Sekcji historyczno-prawnej.
7. Referat pt. Stosunki państwa z kościołami i związkami wyznaniowymi w Polsce powojennej, na Międzynarodowej konferencji naukowej nt. Historycy polscy, litewscy i białoruscy wobec problemów XX wieku. Historiografia polska, litewska i białoruska po 1989 roku, Białystok, 19-20 listopada 2002 r.
8. Referat pt. Pozycja prawna Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego – wybrane aspekty prawne, na sympozjum naukowym nt. Z dziejów prawosławnej Diecezji Chełmskiej w okresie międzywojennym, Warszawa, 13 grudnia 2002 r.
9. Referat pt. Konkordat z 1993 r. a pozycja prawna kościołów i związków wyznaniowych nierzymskokatolickich, na sympozjum naukowym nt. Prawo wyznaniowe w systemie prawa polskiego i I Zjeździe Katedr i Wykładowców Prawa Wyznaniowego, Kazimierz Dolny, 14-16 stycznia 2003 r.
10. Referat pt. Uwarunkowania prawne działalności organizacji i stowarzyszeń religijnych w Rzeczypospolitej Polskiej na przykładzie bractw cerkiewnych na konferencji naukowej nt. Bractwa cerkiewne w Rzeczypospolitej, Białystok, 9 maja 2003 r.
11. Referat pt. Mniejszości narodowe i wyznaniowe w systemie prawnym Unii Europejskiej, na konferencji naukowej nt. Unia nie straszna, gdy ją poznasz, Hajnówka, 8 czerwca 2003 r.
12. Referat pt. Normatywny model stosunków państwa z kościołami i związkami wyznaniowymi w Republice Białoruś na XI Międzynarodowej konferencji naukowej nt. Droga ku wzajemności, Białystok, 18-20 lipca 2003 r.

13. Referat pt. Regulacje wyznaniowe Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r. na I Kongresie Religioznawczym nt. Religioznawstwo Polskie w XXI wieku, Tyczyn, 18-20 września 2003 r.
14. Referat pt. Wybrane aspekty prawne działalności kościołów i związków wyznaniowych w RP na konferencji naukowej nt. Białystok miasto przyjazne. Mniejszości narodowe i wyznaniowe w jego dziejach i ziemi podlaskiej, Białystok 16 października 2003 r.
15. Referat pt. Instytucja repatriacji w polskim systemie prawnym na międzynarodowej konferencji naukowej nt. Repatriacje i migracje ludności pogranicza w XX wieku. Stan badań oraz źródła do dziejów pogranicza polsko-litewsko-białoruskiego, Białystok 23-24 października 2003 r.
16. Referat pt. Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny a integracja europejska, na konferencji naukowej nt. Polska w Unii Europejskiej a stosunki wyznaniowe, Warszawa 31 maja 2004 r.
17. Referat pt. Regulacje wyznaniowe w Konstytucji PRL z 22 lipca 1952 r. na Ogólnopolskim Sympozjum Prawa Wyznaniowego nt. Regulacje wyznaniowe w okresie totalitaryzmu (1944-1989), Kazimierz Dolny, 26-28 października 2004 r.
18. Referat pt. Konstytucyjno – ustawowa regulacja wolności sumienia i wyznania w Rzeczypospolitej Polskiej i Republice Białoruś, studium prawno-porównawcze, na XII Międzynarodowej konferencji naukowej nt. Droga ku wzajemności, Grodno-Wołkowysk, 18-19 listopada 2004 r., Przewodniczący Sekcji zagadnień współczesności.
19. Referat pt. Położenie prawne związków wyznaniowych w III RP i Republice Białoruś – aspekt prawno-porównawczy, na międzynarodowej konferencji naukowej nt. Stosunki wyznaniowe Źródła do dziejów pogranicza polsko-litewsko-białoruskiego, Białystok, 25-26 listopada 2004 r.
20. Referat pt. Sekty w polski systemie prawnym, na międzynarodowej konferencji naukowej nt. Sekty i ich zagrożenie dla człowieka, Białystok, 3-4 czerwca 2005 r.
21. Referat pt. Status prawny monasterów prawosławnych w Polsce, na międzynarodowej konferencji naukowej nt. Supraski Monaster Zwiastowania Bogarodzicy i jego historyczna rola w rozwoju społeczności lokalnej i dziejach państwa, współprzewodniczący konferencji, Supraśl – Białystok, 10-11 czerwca 2005 r., Przewodniczący obrad w drugim dniu konferencji.
22. Referat pt. Regulacje stanu prawnego nieruchomości kościołów i innych związków wyznaniowych w Rzeczypospolitej Polskiej, na symposium naukowym nt. Nieruchomości

w polskim systemie prawnym, zorganizowanym przez Wyższą Szkołę Gospodarowania Nieruchomościami w Warszawie, Białystok, 10 czerwca 2005 r.

23. Referat pt. Regulacja problematyki wyznaniowej w aktach konstytucyjnych Federacji Rosyjskiej, Republiki Białoruś oraz Ukrainy, na XIII międzynarodowej konferencji naukowej nt. Droga ku wzajemności, Białystok, 15-16 lipca 2005 r.
24. Referat pt. Model stosunków wyznaniowych w Polsce w latach 1944-1952 na międzynarodowej konferencji naukowej nt. Wyzwolenie czy okupacja? Stosunek społeczności zamieszkującej pogranicze polsko-litewsko-białoruskie do zmieniających się w XX wieku systemów państwowych, Białystok, 20-21 października 2005 r.
25. Referat pt. Funkcjonowanie samorządu terytorialnego w Polsce – teoria a praktyka na sympozjum nt. Samorząd z bliska, Białoruś a doświadczenia polskie, organizowanym przez Białoruskie Forum Samorządowe i Fundację Adenauera, Bielsk Podlaski, 6 grudnia 2005 r.
26. Referat pt. Konstytucyjno-ustawowy status mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce, na konferencji naukowej nt. Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce, Białystok, 8 grudnia 2005 r.
27. Referat pt. Rosyjski model rozdziału kościoła i państwa, na konferencji naukowej nt. Francuska ustawa o rozdziale kościołów i państwa z 9 grudnia 1905 r. z perspektywy 100 lat, Warszawa, 16 stycznia 2006 r.
28. Referat pt. Partnerstwo publiczno-prywatne w praktyce na przykładzie gminy Białystok, na konferencji na temat: Partnerstwo publiczno-prywatne na rzecz rozwoju Podlasia, Białystok, 20 kwietnia 2006 r.
29. Referat pt. Pomoc społeczna realizowana przez Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny, na sympozjum naukowym nt. Funkcje publiczne związków wyznaniowych, połączonym z zjazdem katedr i wykładowców prawa wyznaniowego, Kazimierz Dolny, 16-18 maja 2006 r.
30. Referat pt. Ewolucja konstytucyjnej regulacji statusu jednostki w Polsce na konferencji naukowej nt. Tradycje i przyszłość polskiego konstytucjonalizmu, Gorzów Wielkopolski, 18-19 maja 2006 r.
31. Referat pt. Konstytucyjne uwarunkowania pozycji prawnej Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego w II RP, na międzynarodowej konferencji naukowej nt. Kościół prawosławny w Polsce w okresie międzywojennym, Białystok, 2-3 czerwca 2006 r.

32. Referat pt. Prawna regulacja partnerstwa publiczno-prywatnego w Rzeczypospolitej Polskiej, na międzynarodowej konferencji nt. Rola administracji samorządowej w rozwoju lokalnym, Augustów, 11-12 września 2006 r.
33. Referat pt. Ewolucja pozycji prawnej zrzeszeń religijnych w ZSRR w okresie II wojny światowej oraz w okresie powojennym na XIV międzynarodowej konferencji naukowej nt. Droga ku wzajemności, Grodno, 26-27 października 2006 r.
34. Referat pt. Normatywne ujęcie wolności sumienia i religii w polskim systemie prawnym, na konferencji naukowej nt. Prawo a sumienie, Białystok, 20-21 listopada 2006 r.
35. Referat pt. Partnerstwo publiczno-prywatne z perspektywy samorządu terytorialnego, na konferencji nt. Uniwersalny model partnerstwa publiczno-prywatnego i jego rola w rozwoju regionalnym i współpracy transgranicznej, Białystok, 28 lutego 2007 r.
36. Referat pt. Kształtowanie się stanu prawnego Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego, na konferencji nt. Historia Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego po II-iej wojnie światowej, Białystok, 1-2 czerwca 2007 r.
37. Referat pt. Partner potrzebny od zaraz – czyli oczekiwania wobec polskiego sektora publicznego na konferencji nt. Partnerska administracja. Europejskie koncepcje prawne w zarządzaniu sektorem publicznym, Białystok, 14 września 2007 r.
38. Referat pt. Prawa człowieka w Europie na konferencji nt. Europa to my, Suwałki, 20 września 2007 r.
39. Referat pt. Konstytucyjna regulacja problematyki wyznaniowej w wybranych państwach postradzieckich, na sympozjum naukowym nt. X lat regulacji problematyki wyznaniowej w Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r. Próba oceny połączonym z IV zjazdem katedr i wykładowców prawa wyznaniowego, Białystok, 26-27 września 2007 r.,
40. Referat pt. Kościół prawosławny a konstytucja europejska, na konferencji naukowej nt. Prawosławne świadectwo we współczesnym świecie, Białystok, 30-31 maja 2008 r.
41. Referat pt. Materia wyznaniowa w ustawach zasadniczych Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Białoruś, na międzynarodowej konferencji naukowej nt. Wybrane problemy konstytucyjno-ustawowej regulacji stosunków społecznych w Rzeczypospolitej Polskiej i Republice Białoruś, Białystok, 3-4 czerwca 2008 r.
42. Referat pt. Pozycja prawna związków religijnych w przedrewolucyjnej Rosji, na XV międzynarodowej konferencji naukowej nt. Droga ku wzajemności, Grodno, 13-14 listopada 2008 r.
43. Referat pt. Konstytucyjno-ustawowa regulacja wolności zrzeszania się w celach religijnych w Polsce, na międzynarodowej konferencji nt: Konstytucyjno-prawowe

- regulowaniu obszczestwiennych odnoszenij w Respublice Bielarus i drugih ewropejskich gosudarstwach, Grodno, 24-25 kwietnia 2009 r.
44. Referat pt. Konstytucyjno-ustawowa regulacja nauczania religii w Polsce, na IV Ekumenicznym Forum Katechetycznym Warszawa-Radość, 15-16 maja 2009 r.
 45. Referat pt. Parlament Republiki Białoruś, organizacja, kompetencje i funkcjonowanie, na XVI międzynarodowej konferencji naukowej nt. Droga ku wzajemności, Białystok, 25-26 września 2009 r.
 46. Referat pt. Ewolucja ustroju konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej, na Międzynarodowej konferencji naukowej na temat "Ewolucja konstytucjonalizmu w Państwach Grupy Wyszehradzkiej", Białystok, 11-12 maja 2010 r.
 47. Referat pt. Konstytucjonnyje osnovy razwitija organow miestnego uprawlienija, na III międzynarodowej konferencji nt: „Konstytucjonno-prawoweje regulowanie obszczestwiennych odnoszenij w Respublice Bielarus i drugih ewropejskich gosudarstwach”, Grodno, 28-30 kwietnia 2011 r.
 48. Referat pt. Konstytucyjne podstawy ochrony majątkowych praw autorskich na tle obowiązku działania Prokuratury z urzędu, na konferencji naukowej nt. Praktyczne aspekty ochrony autorskich praw majątkowych, Białystok, 20 października 2011 r.
 49. Referat pt. Nadzór na związkami wyznaniowymi w Federacji Rosyjskiej, na XVIII Międzynarodowej naukowej konferencji Krok do wzajemności, Grodno, 15-16 listopada 2012 r.
 50. Referat pt. Konstytucjonnyje principy odnoszenij mieźdu gosudarstwom i regligioznymi obiedinienijami w Rossii, na XIV Międzunarodnoj nauczno-prakticzeskoj konferencji nt. „problemy prawotworczestwa i prawoprimienienija w gosudarstwach centralnoj i wostocznoj Europy”, Grodno, 27-28 kwietnia 2012 r.
 51. Referat pt. Wolność sumienia i wyznania w konstytucjach Rosji, Białorusi i Ukrainy na XV Międzunarodnoj nauczno-prakticzeskoj konfierencji „Innowacjonnoje razwities obszczestwa w usłowiach integracji prawowych sistiem, Grodno, 6-7 marca 2013 r.
 52. Referat pt. Prawowej status religioznych organizacij w period Sowieckoj Rossii, na XVI Międzunarodnoj nauczno-prakticzeskoj konfierencji „Innowacjonnoje razwities obszczestwa w usłowiach integracji prawowych sistiem, Grodno, 27-28 lutego 2014 r.
 53. Referat pt. System bezpieczeństwa narodowego Federacji Rosyjskiej, na ogólnopolskiej, interdyscyplinarnej konferencji naukowej „Współczesne oblicza bezpieczeństwa”, Białystok, 9-10 maja 2014 r.

54. Referat pt. Reformowanie sędziownictwa w Rosyjskiej Federacji w kontekście integracyjnych procesów, na XIX Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji „Ustojliwość i progresywne rozwinięcie prawowych systemów w kontekście integracyjnych procesów”, Grodno, 16-17 lutego 2017 r.
55. Referat pt. Reforma sędziownictwa w Rosyjskiej Federacji na III Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji „Uogólniona polityka Republiki Białorusi: stan i drogi doskonalenia”, Baranowicze, 11-13 maja 2017 r.

10) Kierowanie projektami realizowanymi we współpracy z naukowcami z innych ośrodków polskich i zagranicznych oraz we współpracy z przedsiębiorcami

1. Kierownik projektu Sieci Uniwersytetów Pogranicza realizowanego w ramach konsorcjum 10 uniwersytetów z Polski, Białorusi, Litwy, Ukrainy i Rosji.
2. Kierownik Polsko-Rosyjskiej Szkoły Prawa realizowanej przez Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku we współpracy z Wydziałem Historii i Prawa Smoleńskiego Uniwersytetu Państwowego w Federacji Rosyjskiej.
3. Kierownik Polsko-Białoruskiej Szkoły Prawa realizowanej przez Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku we współpracy z Wydziałem Prawa Grodzieńskiego Uniwersytetu Państwowego im. Janki Kupały w Republice Białoruś.

11) Udział w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism

Redaktor naczelny rocznika Uniwersytetu w Białymstoku *Studia Sieci Uniwersytetów Pogranicza*

12) Inne osiągnięcia

1. W latach 2005-2012 pełniłem funkcję Prodziekana na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku.
2. Od 2012 r. jestem Pełnomocnikiem Rektora Uniwersytetu w Białymstoku ds. współpracy z uniwersytetami Europy wschodniej.
3. Od 2012 r. pełnię funkcję Pełnomocnika Dziekana Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku ds. kierunku bezpieczeństwo narodowe.
4. Jestem Sekretarzem Rady Konsultacyjnej przy Dziekanie Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku złożonej z: Prezesa Sądu Apelacyjnego w Białymstoku, Prokuratora Regionalnego w Białymstoku, dowódców jednostek wojskowych, Podlaskiego Komendanta

Wojewódzkiego Policji, Komendanta Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej, Podlaskiego Komendanta Państwowej Straży Pożarnej oraz innych szefów służb mundurowych.

5. Jestem członkiem Komisji ds. jakości kształcenia na kierunku Bezpieczeństwo narodowe na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku.

6. Byłem członkiem Senatu Uniwersytetu w Białymstoku w latach 2012-2016.

7. Byłem członkiem Rady Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku w latach 1998-2012.

Jestem pomysłodawcą kształcenia na kierunku Bezpieczeństwo narodowe realizowanego na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku od 2010 r. i autorem nowatorskiego programu nauczania na kierunku Bezpieczeństwo narodowe studia stacjonarne i niestacjonarne pierwszego oraz drugiego stopnia. Pełnię funkcję Kierownika Studiów podyplomowych *Bezpieczeństwo wewnętrzne i narodowe* oraz opiekuna Koła naukowego *Towarzystwo Wiedzy Obronnej*. Współorganizowałem *Białostockie Dni Munduru* w latach 2012-2014.

Prowadziłem wykłady w języku rosyjskim z Prawa konstytucyjnego w ośrodkach akademickich w: Rosji, Republice Białoruś oraz Ukrainie np. Sankt-Petersburskim Uniwersytecie Państwowym, Grodzieńskim Uniwersytecie Państwowym im. Janki Kupały, Baranowickim Uniwersytecie Państwowym oraz w Państwowej Akademii Administracji Publicznej przy Prezydencie Ukrainy w Instytucie Administracji Publicznej w Lwowie oraz Instytucie Administracji Publicznej w Odessie.

Deklaruję znajomość: języka rosyjskiego na poziomie C2 (biegły), języka białoruskiego i ukraińskiego na poziomie C1 (zaawansowany) oraz języka angielskiego na poziomie B2 (średniozaawansowany).

W latach 2007-2011 byłem bezpartyjnym posłem na Sejm. W czasie VI kadencji Sejmu byłem: wiceprzewodniczącym dwóch Nadzwyczajnych Komisji konstytucyjnych, członkiem Komisji Obrony Narodowej, Komisji Sprawiedliwości, Komisji Administracji i Spraw Wewnętrznych.

W latach 2007-2011 byłem wiceprzewodniczącym Polsko-rosyjskiej grupy parlamentarnej.

W latach 2010-2011 byłem członkiem Krajowej Rady Prokuratury.

W 2012 r. zostałem powołany przez Prezesa Rady Ministrów w skład Rady Głównej do Spraw Społecznej Readaptacji i Pomocy Skazanym na czteroletnią kadencję.

W latach 2006-2007 byłem bezpartyjnym radnym Sejmiku Województwa Podlaskiego i pełniłem funkcję Przewodniczącego Komisji Organizacyjnej Sejmiku Województwa Podlaskiego.

W latach 1998-2006 byłem bezpartyjnym radnym Rady Miejskiej w Białymstoku i pełniłem funkcje: Przewodniczącego Komisji Porządku Publicznego, Wiceprzewodniczącego Komisji Rewizyjnej oraz Wiceprzewodniczącego Miejskiej Komisji Wyborczej.

W 2011 r. otrzymałem od Rady Gminy Narewka tytuł: Honorowego Obywatela Gminy Narewka.

Za działalność społeczną zostałem odznaczony: brązowym Medalem „Za zasługi dla obronności państwa”, brązowym Medalem „Za zasługi dla Policji”, brązowym Medalem „Za zasługi dla pożarnictwa”, Medalem Ligi Obrony Kraju „Za zasługi”, Medalem „Za zasługi w krzewieniu wiedzy obronnej”, Medalem „Za zasługi dla Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej”, Srebrną odznaką „Zasłużony dla ochrony przeciwpożarowej”, Odznaką honorową NSZZ Policjantów oraz brązową Odznaką strzelecką Ligi Obrony Kraju za osiągnięcia w dziedzinie strzelectwa sportowego.

Janina Melnik